

і выкарыстання фразеалагічных зваротаў – структурна-семантычны і семантычны. Сярод асноўных прыёмаў структурна-семантычнай трансфармацыі можна вылучыць замену аднаго з кампанентаў фразеалагізма іншым словам; эксплікацыю; імплікацыю. Сярод прыёмаў семантычнай трансфармацыі – выкарыстанне фразеалагізма ў незвычайным для яго значэнні; агаленне ўнутранай формы фразеалагізма параўнаннем; пераасэнсаванне фразеалагізма ў дыялагічным маўленні.

У выніку трансфармацыі і актуалізацыі фразеалагічная адзінка становіцца арганічнай часткай тэксту. Аднак пры гэтым яна не адрываецца цалкам ад зыходнага фразеалагізма, паколькі павінна быць зразумелая для чытача. Таму ключом да правільнага ўспрымання і інтэрпрэтацыі аўтарскага фразеалагізма служыць агульнаўжывальная адзінка.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Лепешаў, І.Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы : вучэб. дапам. для філал. фак. ВНУ / І.Я. Лепешаў. – Мінск : Выш. школа, 1998. – 271 с.
2. Караткевіч, У. Збор твораў : у 25 т. / У. Караткевіч ; падрыхт. тэксту і камент. М. Кенькі ; рэд. тома А. Верабей. – Мінск : Маст. літ., 2015. – Т. 10 : Чорны замак Альшанскі (раман). – 383 с.
3. Лепешаў, І.Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1 : А–Л. – 672 с.
4. Лепешаў, І.Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Беларус. энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – Т. 2 : М–Я. – 704 с.
5. Караткевіч, У. Збор твораў : у 25 т. / У. Караткевіч ; падрыхт. тэкстаў і камент. П. Жаўняровіча і А. Вераб'я ; рэд. тома В. Іўчанкаў. – Мінск : Маст. літ., 2013. – Т. 5 : Легенды. Навела. Паэма. Аповесць : 1960 – 1972. – 541 с.
6. Ермакова, Е.Н. Импликация как процесс языкового развития современного русского языка [Электронный ресурс] // Е. Н. Ермакова // КиберЛенинка : научная электронная библиотека. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/implikatsiya-kak-protsess-yazykovogo-razvitiya-sovremennogo-russkogo-yazyka/viewer>. – Дата доступа: 28.08.2023.
7. Караткевіч, У. Збор твораў : у 25 т. / У. Караткевіч ; падрыхт. тэкстаў і камент. П. Жаўняровіча і А. Вераб'я ; рэд. тома В. Іўчанкаў. – Мінск : Маст. літ., 2013. – Т. 4 : Аповесці. Легенда : канец 1940-х – 1958. – 861 с.

УДК 811.161.1373

ГАДАНІМІЯ МАЗЫРСКАГА ПАЛЕССЯ

Т.А. Кахно

УА “Мазырскі дзяржаўны педагогічны ўніверсітэт імя І.П. Шамякіна”
(г. Мазыр)

Гадонімы з’яўляюцца важнай крыніцай для вывучэння мінулага, сведчаць пра этапы развіцця духоўнай і матэрыяльнай культуры этнасу. Такія назвы ўтрымліваюць інфармацыю пра мясцовыя падзеі, афіцыйныя і неафіцыйныя назвы ўнутрыгарадскіх аб’ектаў. Існуюць два асноўныя працэсы фарміравання ўрбанонімаў: *трансанімізацыя*, калі крыніцай новай назвы

служыць ўласнае імя, і *анімізацыя апелятыва*, калі крыніцай утварэння гадоніма з'яўляецца агульнае імя [1, с. 28].

Разгледзім гадонімы Мазыра, Калінкавічаў, Нароўлі і Ельска, утвораныя шляхам трансанімізацыі. У якасці крытэрыю для падзелу гадонімаў, матываваных уласнымі імёнамі, была выбрана суаднесенасць іх з адным з існуючых разрадаў онімаў. У адпаведнасці з гэтым выдзелены наступныя групы назваў:

1. Гадонімы, матываваныя антрапонімамі

Гаданімічная сістэма беларускіх гарадоў змянілася ў сувязі з усталяваннем савецкай улады, таму што пасля 1917 г. асноўным прынцыпам намінацыі робіцца мемаратыўны – імёны вядомых людзей захоўваюць не толькі памяць пра чалавека ці падзею, але таксама выконваюць функцыю наймення лінейнага аб'екта, імем якой названы гадонім.

Група гадонімаў атрымала назву ў гонар імёнаў вядомых военачальнікаў, герояў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў.

У Мазыры іх 49: *вул. Алега Кашавога, вул. Іваненкі, вул. Веры Харужай, вул. Вікенцьева, вул. Захарава, вул. Данілеўскага, вул. Барысава, вул. Катаева, вул. Камарова, вул. Бумажкова і інш.* – 24,6 % ад усіх гадонімаў.

У Калінкавічах такіх назваў 38: *вул. Агафонава, вул. Азёрына, вул. Барэйкі, вул. Батава, вул. Брагоніна, вул. Быкоўскага, вул. Бялова, вул. Даватара, вул. Данілава, вул. Катоўскага, вул. Князева, вул. Крыўцова, вул. Куманёва, вул. Лазо, вул. Лазуненкі, вул. Матросова, вул. Нікалаева, вул. Ніканава, вул. Панова, вул. Паўлава, вул. Сомова, вул. Суркова, вул. Сураўцава, вул. Хабачова, вул. Шыкава, вул. Языковіча, завул. Барысава, завул. Вагурына, завул. Заслонава, завул. Лысенкі, вул. Алега Кашавога, вул. Веры Харужай, вул. Зоі Касмадзям'янскай, вул. Лізы Чайкінай, вул. Братоў Яскавец.* – 23,2 % ад усіх гадонімаў.

У Нароўлі такіх назваў 8: *вул. Гастэлы, вул. Заслонава, вул. Каўпака, вул. Корзуна, вул. Співака, вул. Зоі Касмадзям'янскай, вул. Лізы Чайкінай, вул. Ракасоўскага* – 15,4 % ад усіх гадонімаў.

У Ельску такіх назваў 12: *вул. Бярнацкага, вул. Калбасіна, вул. Карповіча, вул. Козішчава, вул. Мацюшэнкі, вул. Турыка, вул. Алега Кашавога, вул. Паўла Таміліна, вул. Яна Налепкі, вул. Жукава, вул. Ракасоўскага, вул. Суворова* – 13,3 % ад усіх гадонімаў.

Менш назваў лінейных аб'ектаў, якія ўтвораны ад імёнаў пісьменнікаў, дзеячаў навукі і культуры.

У Мазыры іх 17: *вул. Пушкіна, вул. Чэхава, вул. Мележа, вул. Тургенева, вул. Кірылы Тураўскага, вул. Талстога, вул. Максіма Горкага, вул. Астроўскага, вул. Гогаля, вул. Някрасава, вул. Пушкарка, вул. Крупскай, вул. Ракіцкага, вул. Маякоўскага, вул. Якуба Коласа, вул. Янкі Купалы, завул. Крупскай* – 8,5 % ад усіх гадонімаў.

У Калінкавічах такіх назваў 16: *вул. Астроўскага, вул. Казько, вул. Краўчанкі, вул. Ламаносава, вул. Лермантава, вул. Пушкіна, вул. Талстога,*

вул. Чэхава, завул. Маякоўскага, завул. Някрасава, вул. Шаўчэнкі, вул. Максіма Багдановіча, вул. Францыска Скарыны, вул. Максіма Горкага, вул. Якуба Коласа, вул. Янкі Купалы – 9,8 % ад усіх гадонімаў.

У Нароўлі такіх назваў 5: вул. Макаранкі, вул. Маякоўскага, завул. Пушкіна, вул. Ціміразева, вул. Максіма Горкага – 9,6 % ад усіх гадонімаў.

У Ельску такіх назваў 15: вул. Ламаносава, вул. Лермантава, вул. Маякоўскага, вул. Някрасава, вул. Пушкіна, вул. Тургенева, вул. Ціміразева, вул. Чэхава, вул. Мікалая Астроўскага, вул. Сяргея Ясеніна, вул. Францішка Багушэвіча, вул. Францыска Скарыны, вул. Максіма Горкага, вул. Якуба Коласа, вул. Янкі Купалы – 16,7 % ад усіх гадонімаў.

На трэцім месцы знаходзяцца гадонімы, утвораныя ад імёнаў палітычных дзеячаў, кіраўнікоў Камуністычнай партыі і інш.

У Мазыры іх 14: вул. Куйбышава, вул. Ветрава, вул. Апанскага, вул. Варашылава, вул. Ленінская, вул. Калініна, вул. Фрунзэ, вул. Кірава, вул. Прытыцкага, вул. Леніна, вул. Дзяржынскага, завул. Калініна, завул. Фрунзэ – 7 % ад усіх гадонімаў.

У Калінкавічах такіх назваў 17: вул. Дзяржынскага, вул. Калініна, вул. Кляшчова, вул. Куйбышава, вул. Луначарскага, вул. Мяснікова, вул. Свядлова, вул. Фрунзэ, завул. Вароўскага, вул. Карла Маркса, вул. Фрыдрыху Энгельса, вул. Кірава, пл. Леніна, вул. Войкава, вул. Марата, вул. Мархалеўскага, завул. Чарнышэўскага – 10,4 % ад усіх гадонімаў.

У Нароўлі такіх назваў 5: вул. Дзяржынскага, вул. Калініна, вул. Прытыцкага, вул. Кірава, пл. Леніна – 9,6 % ад усіх гадонімаў.

У Ельску такіх назваў 10: вул. Дзяржынскага, вул. Калініна, вул. Куйбышава, вул. Машэрава, вул. Свядлова, вул. Фрунзэ, вул. Карла Маркса, вул. Фрыдрыху Энгельса, вул. Кірава, вул. Ленінская – 11,1 % ад усіх гадонімаў.

Невялікую групу складаюць гадонімы, утвораныя ад імёнаў вядомых людзей, герояў мірнага часу.

У Мазыры іх 9: вул. Царэнкі, вул. Саэта, вул. Івана Кеніка, вул. Смоляра, вул. Марціновіча, вул. Сузько, вул. Чкалава, вул. Гагарына, завул. Царэнкі – 4,5 % ад усіх гадонімаў.

У Калінкавічах такіх назваў 6: вул. Волкава, вул. Гагарына, вул. Даленкі, вул. Піліца, вул. Салаўёва, вул. Чкалава – 3,7 % ад усіх гадонімаў.

У Нароўлі зафіксавана толькі 1 адпаведны гадонім: вул. Юрыя Гагарына – 1,9 % ад усіх гадонімаў.

У Ельску такіх гадонімаў 4: вул. Акінчыца, вул. Камарова, вул. Чкалава, вул. Юрыя Гагарына – 4,4 % ад усіх гадонімаў.

2. Гадонімы, матываваныя тапонімамі

Такія назвы пачыналі з'яўляцца яшчэ ў дарэвалюцыйны перыяд. Яны былі меней залежныя ад змен у грамадскім жыцці [1, с. 30]. Аднак найбольш актыўна яны пачалі з'яўляцца ў гарадах у апошнія дзесяцігоддзі.

У Мазыры такіх назваў 11: вул. *Александрыйская*, вул. *Карасценьская*, вул. *Кіеўская*, *шаха Лельчыцкая*, вул. *Мазырская*, вул. *Нежынская*, вул. *Пінская*, вул. *Слуцкая*, *бульвар Страканиці*, вул. *Ульянаўская*, вул. *Палеская* – 5,5 % ад усіх гадонімаў.

У Калінкавічах такіх назваў 13: вул. *Адэская*, вул. *Беларуская*, вул. *Валгаградская*, вул. *Кіеўская*, вул. *Ленінградская*, вул. *Мазырская*, вул. *Маскоўская*, вул. *Падольская*, вул. *Палеская*, вул. *Севастопальская*, вул. *Сітнянская*, вул. *Тураўская*, *шаха Юравіцкая* – 7,9 % ад усіх гадонімаў.

У Нароўлі такіх назваў 2: вул. *Палеская*, вул. *Мінская* – 3,8 % ад усіх гадонімаў.

У Ельску такіх назваў 11: вул. *Беларуская*, вул. *Палеская*, вул. *Ельская*, вул. *Каралінская*, *тракт Качышчанскі*, вул. *Кіеўская*, вул. *Ленінградская*, *тракт Мазырскі*, вул. *Маскоўская*, вул. *Мінская*, *тракт Краснапільшчыцкі* – 12,2 % ад усіх гадонімаў.

Такім чынам, найбольш пашыранымі назвамі лінейных аб'ектаў, утвораных ад онімаў, з'яўляюцца гадонімы, матываваныя антрапонімамі, якія названы ў гонар імёнаў вядомых военачальнікаў, герояў грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў – такіх адзінак 107. Частка назваў сустракаецца адразу у трох ці чатырох гарадах – 2 (1,9 %); некаторыя гадонімы паўтараюцца ў двух гарадах – 7 (6,5 %). Большая частка адзінак не паўтараецца, захоўвае арыгінальнасць. Астатнія групы гадонімаў, утвораныя ад імёнаў пісьменнікаў, дзеячаў навукі і культуры; утвораныя ад імёнаў палітычных дзеячаў, кіраўнікоў Камуністычнай партыі і ўрада; утвораныя ад імёнаў вядомых людзей, герояў мірнага часу; матываваныя тапонімамі амаль не захоўваюць арыгінальнасці, маюць паўторы ва ўсіх гарадах.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Канакина, Г.И. Язык современного провинциального города: лингвокультурологическое исследование (на материале города Пензы): монография / Г.И. Канакина; под ред. Г.И. Канакиной; М-во образования и науки РФ. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Пенза : Изд-во ПГУ, 2014. – 278 с.

2. Мезенка, Г.М. Гісторыя беларускай зямлі ва ўласных імёнах: па слядах Дзён пісьменства : манаграфія / Г.М. Мезенка, І.Л. Капылоў. – Віцебск : ВДУ імя П. М. Машэрава, 2015. – 140 с.

3. О нормализации наименований элементов улично-дорожной сети города Мозыря: решение мозырского районного Совета депутатов, 21 июня 2013 г., № 176 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – 2013. – 9/59289.

4. О нормализации наименований элементов улично-дорожной сети города Калинковичи: решение Калинковичского районного Совета депутатов, 26 июня 2017 г., № 123 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – 2017. – 9/84529.

5. О нормализации наименований элементов улично-дорожной сети города Наровли Гомельской области: решение Наровлянского районного Совета депутатов, 28 августа 2013 г., № 139 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – 2013. – 9/59988.

6. О нормализации наименований элементов улично-дорожной сети города Ельска Гомельской области: решение Ельского районного Совета депутатов, 20 августа 2013 г., № 146 // Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. – 2013. – 9/60107.